

ASALA ÖRGÜTÜ

Asil S. TUNÇER*

Öz

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bağımsızlık mücadelesine girişen Ermeniler, bu amaçlarına ulaşmak için yirminci yüzyılda da terör faaliyetlerine devam etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devleti içinde başladıkları tedhiş hareketleri, 1973-1974 yılları arasında Türk dış temsilciliklerini hedef almıştır. Bu süreçte Ermeni terörünün en tanınanı 20 Ocak 1975'te kurulan "Ermenistan'ın Bağımsızlığı İçin Ermeni Gizli Ordusu", ASALA olmuştur. Özellikle 1975-1983 yıllarını kapsayan toplam sekiz yılda yüzü aşkın eylemde bulunan ASALA otuzdan fazla Türk diplomat ve yakınının canına kastetmiştir. 27 Ocak 1973'te Santa Barbara'da Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve Konsolos Bahadır Demir'in katledilmelerinin ardından, 22 Ekim 1975'teki Viyana Büyükelçimiz Daniş Tunalıgil ve 24 Ekim 1975'te Paris Büyükelçimiz İsmail Erez'in cinayetleriyle adını duyuran ASALA, son saldırısını 1983 Temmuz'unda Orly Havalimanı'nda gerçekleştirmiştir. Sonraki yıllarda dikkatini Karabağ'a veren ASALA, misyonunu daha çok yurt içinde eylem gerçekleştirecek olan PKK'ya devretmiştir.

Anahtar kelimeler: ASALA, Değirmenciyan, PKK, Kevork Vartani Acemyan, ABD.

The Organization Of ASALA

Abstract

The Armenians, what entered the struggle for independence from the second half of the nineteenth century, continued terrorist activities in the twentieth century to reach these aims. The terrorist movements that they started in the Ottoman Empire during the First World War targeted Turkish foreign representations between 1973 and 1994. The Armenian Secret Army for the Independence of Armenia, ASALA founded on January 20th, 1975 was the most known and recognized one. Armenian terrorism especially during eight years of 1975-1983, including more than hundred acts ASALA intended more than thirty Turkish diplomat and relatives. Following the assassination of Los Angeles Consul General Mehmet Baydar and Consul Bahadır Demir in Santa Barbara on January 27th, 1973; ASALA echoed with the assassinations of

* Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Öğrencisi.

Ambassador of Wien Danis Tunalıgil on October 22th, and just two days later, Ambassador of Paris, İsmail Erez on 24th of October, 1975. According to authorities. ASALA, what focus more Karabakh in the following years, has transferred its mission to the PKK, which will be carrying out more domestic actions.

Keywords: ASALA, Değirmenciyan, PKK Kevork Vartani Acemyan, USA.

Giriş

Menfaatleri doğrultusunda batılı büyük devletler, Ermeni azınlığı kullanmak için birbirleriyle adeta yarışmış, bunu anlamayan komiteler de silaha sarılıp ülkeyi kana boyayarak, silah zoruyla Türk Milleti'ne zulüm etmişlerdir.

Hâlbuki ülkemizde yaşayan Ermeni azınlık karakterleri, giyinişleri, örf ve adetleri ile Türk Milleti'ne adapte olmuş, sadık bir tebaa olarak Osmanlı Devleti'nde haklı bir övgüye sahip olmuşlardır.

Zenginlikleri yanında ülkenin en çok okur-yazar zümresi olarak devlet kademelerinin her kademesinde görev almışlardır.

Bütün bu iyi şartlara rağmen Ermeni azınlık neden eline silah almış ve neden Türk Ordusu'na ve milletine en hunharca cinayetleri işlemekten çekinmemişlerdir?

Bir konuda şunu da öncelikle vurgulamak zorundayız ki, bu huzursuzluk Türk-Ermeni azınlık ilişkilerinin kötülüğünden kaynaklanmamıştır. Osmanlı Devleti'nde "*Ermeni Sorunu*"nun doğmasında en büyük rolü Batılı devletler oynamışlardır. Batılı devletler, çıkarlarına hizmet edecek zaman ve zeminde, Osmanlı Devleti'nden ayrılma hareketlerini desteklemişlerdir. Bundan dolayı Ermeni isyanlarında da aktif rol oynamışlardır.¹

Bu okullar ile Ermenilerin kafalarını, ihtilal ve isyan fikirleri ile doldurmaya başlamışlar, Kayseri, Harput, Merzifon, İstanbul, Bitlis, Adana, Muş ve Van'da da okullar açmışlar, Misyonerlerin, milliyetçilik ve istiklal peşinde koşmaları ve sözde bağımsız Ermeni devlet kurma vaatleriyle harekete geçirmişlerdir. Genelde bu olaylar Batılı Devletler (İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, ABD vs.) olmuştur.²

Batılı devletler 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Osmanlı'yı koruma düşüncelerinden vazgeçmiş ve kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı topraklarını aralarında paylaşmak amacıyla anlaşarak, sömürgeci çıkarlarını sürdürebilmek amacıyla azınlıklar bilhassa Ermenilerle daha çok ilgilenmeye başlamışlar ve adını "*Şark Meselesi*" olarak koydukları bu projeyi uygulamaya koymuşlardır.

Yine Ermeniler katlediliyor propagandasına inandırılarak ABD'yi yanlarına çekmeyi de sağlamış, böylece kurdukları lobiler ile Osmanlı Devleti'ni karalamayı ve yalnız bırakmayı zaman zaman başaramamışlardır.

Şüphesiz Ermeni azınlığı isyana teşvik eden diğer bazı sebepler de olmuştur.

¹ Ergün Öz Akçora, *Van ve Çevresinde Ermeni İsyancıları (1896-1916)*, İstanbul 2007, s. 73-75; Ergün Öz Akçora, "Yaşayanların Dilinden ve Belgelerle Van ve Çevresindeki Ermenilerin Yaptığı Katliamlar", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı*, Sayı: 131, İstanbul, Nisan 2001, s. 166-167.

² Ergün Öz Akçora, "Fırat Havzasında Ermeni Propagandası ve Mektuplar", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 49, İstanbul 1987, s. 130.

Sözde “*Ermeni Meselesi*” olarak 19. yüzyıl sonlarından günümüze kadar getirilmiş, kendilerine batılı devletlerden her türlü destek verilmiş, gizli örgütler ile de siyasi ve silahlı eylemlere girişmek suretiyle amaçlarına varmaya çalışmışlardır.

Bu çalışmamızda amacımız, yıkıcı ve bölücü Ermeni örgütlerinin o günün şartları ve günümüzdeki konumu ele alınmak suretiyle Ermenilerin bir uzantısı olarak ASALA’nın (sözde) bir Ermeni Devleti kurmakla ilgisinin olmadığını, program, metot ve uygulamalarda benzer ve ayrılan yönlerini araştırmak, bunların nasıl kandırıldıklarının gözler önüne serilmesine çalışılmak olmuştur.

Öncelikle bu ilişkilerden önce terörün tanımını yapmakta fayda görülmektedir.

Terörün bazı tarifleri olmakla birlikte; “*çeşitli durum ve ortamlara göre belli hedefleri ve ulaşmak istedikleri gayeleri bulunan ve siyasi düzeni yıkmaya yönelik bir araçtır.*”³ şeklindeki tarif meseleyi en çarpıcı şekilde anlatmaktadır.

Terörün amaçları arasında kısa dönemde; hedef alınan milletin moral gücünü yıkmak ve onu oluşturan grupları parçalamak, otoriteyi ve koruyucularını ve önemli kişileri hedef alıp kamuoyunda küçültmek, kitleleri etkisizleştirmek ve herkesi kendi başının çaresine bakmayı arar duruma düşürmek olduğu gibi uzun dönemde; halkın gözünde siyasal iktidarı yıpratmak, devletin manevi otoritesini zayıflatmaktır diyebiliriz. Böylece bu otorite bunalımından istifade ile yöneticilerin yeteneksizliklerinin bir sonucu olduğu ileri sürülerek kamuoyunu yıldırma ve halkı mevcut iktidara karşı başkaldırmaya yöneltmektedir.

Ermeni terörü, tarihi süreç içerisinde üç aşamada göstermiştir:

1. Terörle her iki toplumda topluluklarını kazanmak veya kendine çekmek,
2. Diğer toplum ve kamuoyuna bu konuyu ve gücünü kabul ettirmek,
3. Uluslararası ve siyasi çıkar çatışmalarına Türkiye ve Türklük hakkında kullanılacak düşmanlık kaynaklarını hazırlamak.⁴

Bu amaç doğrultusunda Ermeni tehdidini anlatmadan önce de Ermeniler hakkında kısaca bilgi vermeye çalışılırsa; Ermeniler, tarihin hiçbir döneminde çoğunluğu teşkil etmemiş ve azınlık statüsünde kalmış bir toplum olarak Osmanlı Devleti sınırları içinde her yerde rastlamak mümkün olmuştur.

Ermeniler mezhep yönünden farklı bir toplumdur. Çoğunluk Gregoryen olmakla birlikte Katolik ve daha sonra da Protestan kilisesine bağlanmışlardır. İşte bu farklılık dolayısıyla batılı devletler Ermenileri zaman zaman menfaatleri için kullanmak istemişlerdir. Nitekim 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Ayastefanos Antlaşması ile “*Bağimsız Ermeni Devleti*” kurma fikrini benimsetmeye çalışmaları bunun ilk örneği olmuştur.

³ Terörü kendi arasında: I- Devlet terörü, II- Devlete karşı terör (1- Siyasal sistemi yıkmaya yönelik terör, 2- Ayrılcı akımlar ve terör, 3- Öç alma amacıyla ortaya çıkan terör) diye bazı kısımlarda incelemek mümkündür. **I- Devlet terörü:** Yönetimi ellerinde bulunduran güçler, etkinliklerini kaybetmek korkusuyla, resmi kuruluşlar aracılığıyla şiddete başvurarak karşıtlarını yok etmek veya sindirmektir; **II- Devlete karşı terör:** Toplumsal düzene, onun devlet, siyasal iktidar ve siyasal kurumlar gibi simgelerine yöneltilen şiddet eylemleridir. Ergün Öz Akçora, “Ermeni Terör Örgütlerinin Dünü Bugünü ve PKK Örgütü İle İşbirliği”, *Azerbaycan Dergisi*, Sayı: 292, Ankara 1993, s. 12-14.

⁴ Akçora, “a.g.m.”, *Azerbaycan Dergisi*, Sayı: 292, s. 15-16.

Batılı devletler için Ermeni Devleti'nin kurulması bir amaç olmaktan ziyade, çıkarını korumak ve emperyalist amaçlarını gerçekleştirmek olduğunu Ermeniler anlamamış veya anlamak istememişlerdir. Böyle bir durumda bölgede üstünlük sağlamak isteyen güçler için Ermeni toplumu istismar edilmesi çok kolay olmuştur. Bunun için Ermeni azınlık bahane edilerek 1880 yıllarından itibaren “*Ermeni gizli örgütler*” ilk defa hayır dernekleri adı altında kurulmaya başlanmıştır.⁵

Ermeni komiteleri belirli gayelerle pek çok gizli teşkilatlar ile işbirliğine gitmişlerdir. Bu sebeple Ermeni komiteleri bu müddet zarfında kendi menfaatlerini Ermeni toplumunun felaketi üzerine hazırlamış, yüz binlerce masum Türk ve Ermeni'nin ölümüne de sebep olmuşlardır.⁶

1896 yıllarından itibaren Anadolu'yu kana boyayan Ermeni komiteleri hareketlerini Anadolu'nun bütün şehirlerine yaymış, isyanlar çıkarmış ve büyük katliamda bulunmuşlardır. Bu durum Cumhuriyet döneminde de tekrar gündeme getirilmiş, yurt dışında kurulmuş olan Ermeni örgütleri Türkiye'yi Ermeni meselesi ile meşgul etmeye çalışmışlardır.⁷

Kurulan Gizli Ermeni Örgütler

XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nde görülen çökme başlangıçları doğrultusunda, Ermeni terör örgütlerinin sayılarının arttığı görülmüştür. Öncelikle Ermeniler arasında çeşitli adlar altında, (sözde) bağımsız bir Ermenistan Devleti'ni gerçekleştirmek üzere cemiyetler kurulmaya başlanmıştır. Nitekim 1860 yıllarından itibaren “*Kilikyalılar Hayırsever Cemiyeti*”, daha sonra Van'da “*Ararath*”, “*Armenegonlar*”, “*Karahaç Cemiyeti*”, Muş'ta “*Okul Sevenler*”, Erzurum'da “*Milliyetçi Kadınlar*” merkezi dışarıda olan “*Hınçak*”⁸ ve “*Taşnaksutyun*”⁹ gibi cemiyetler kurulmuştur.

⁵ Bayram Kodaman, *Sultan II. Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Sayı: 67, Ankara 1987, s. 100.

⁶ Hulki Saral, *Ermeni Meselesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970, s. 192.

⁷ Muharrem Ergin, *Türkiye'yi Bu Güne Getiren Tarihi Seyir*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1986, s. 25.

⁸ **Hınçak**: Ermenice “*Çan Sesi*” veya “*Çıngırak*” anlamına geldiği, Avadis ve Nazarbekian isimli Ermeni komiteci tarafından 1887 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinde kurulmuştur. Hınçak örgütünün amacı; Anadolu'da sözde Ermenistan'ını kurmak; gelecekte Rusya ve İran Ermenistan'larıyla birleştirilerek teşkil olunan üç Ermenistan'dan, hür ve bağımsız bir Ermenistan yaratmaktır. Ermeniler terörü, ihtilâl örgütlerinin savunması için bir vasıta ve sözde halkı ezenlerin karşısına da bir koruyucu örgüt olarak çıkarmak istemişlerdir. Bakınız: Kâmuran Gürün, *Ermeni Dosyası*, Remzi Kitabevi, Ankara 1983, s. 33; Mehmed Hocaoglu, *Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler*, Er-Tu Matbaası, Anda Dağıtım, İstanbul 1976, s. 159; Azmi Süslü, *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 1990, s. 54. Hınçak Komitesi isyanlarına pek çok şehirde hemen başlamış ve gayesine ulaşmaya çalışmıştır. Bu zalimce plandan tam olarak bilgileri olmayan Ermeniler alet olmuşlar ve Anadolu'nun kan gölü haline gelmesine sebep olmuşlardır. Hınçak komitesi daha sonra üyeleri arasında çıkan anlaşmazlık üzerine ikiye bölünmüşlerdir. Neticede birbirlerini sokak ortalarında öldürmeye başlamışlar ve komite zamanla dağılmak zorunda kalmıştır. Bakınız: Genelkurmay, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı: 81, Belge: 129, Ankara 1981.

⁹ Taşnak ise, Ermenice “*Federasyon*” anlamına geldiği ve 1890 yılında Tiflis'te kurulduğu bilinmektedir. Cemiyetinin kuruluşunun ilk yıllarında amacı, merkezi Van'da olan Ermenegonlar Cemiyeti ve Hınçak Cemiyeti'ni birleştirmek ve Türkiye'ye geçen çetelere yardımlarda bulunmaktır. Nitekim Taşnak Cemiyeti'nin ilk hareketleri Türkiye'ye çeteleri sokmak, Ermenileri silahlandırmak olmuştur. Ağırık merkezinin Doğu Anadolu'da olduğu bilinen Ermeni komitelerden birisi olan Taşnak, Osmanlı Devleti'ni isyanlar ile meşgul ederek gayelerine ulaşmaya çalışmıştır. Nitekim Bitlis'te

Bunlar arasında; 1887 yılında İsviçre’de “Hınçak”, 1890 yılında Tiflis’te “Taşnaksutyun” kurulmuş ve zamanımızda pek çok isyan ile bu günün Ermeni Örgütü ASALA’ya, (Ermeni Soy Kırımı Adalet Komandoları) ve ARA (Ermeni Devrimci Ordusu) komitelerine zemin hazırlamıştır.¹⁰

Batılı devletler Osmanlı Devleti üzerindeki emellerini zaman zaman açıklamaktan geri kalmamışlardır. Nitekim “Londra misyoner teşkilatı” başkanı bu hususta şunları söylemiştir: “Biz İngilizler müreffeh ve saadet içinde yaşamamız için Müslümanlar arasında nifak tohumunu ekmemiz lazımdır. Onlara ihtilaf kıvılcıklarını tattırmalıyız. Biz Osmanlı Devleti’nin her tarafına fitne sokarak onu yıkacağız. Böyle yapmazsak İngiltere gibi küçük bir ülke nasıl muvaffak olur.”¹¹

Misyoner teşkilatları Osmanlı Devleti’ne öncelikle bir Hıristiyan propagandası için kurulmuştur. 1847 yılından itibaren misyoner faaliyetleri Osmanlı topraklarında geniş bir alana yaymaya başlayınca İstanbul merkez olmak üzere üç bölgeden yönetilmeye başlamıştır.¹²

Misyonerler dini neşriyat, telkin ve insanlık gösterileri ile Ermenileri kendilerine çekmeye çalışırken propagandalarını ibadethaneler, okullar ve hastanelere kadar götürmüşler, kılık kıyafet ve yaşantılarıyla Ermenilerden birisi gibi görünerek onları kendilerine bağlamaya büyük gayret sarf etmişlerdir.

Misyonerler Ermeniler yanında Müslümanları da Hıristiyan dinine çekmek için bazı yollara başvurmuşlardır. Bunun için de Müslümanların zayıf taraflarını tespit etmişler, uygulamaya; mezhep ihtilafı, amir-memur ihtilafı, sağlık konusundaki yetersizlik, emniyetsizlik, iktisadi bozukluk, geri kalmışlık, umumi fakirlik ve düzenli orduların olmayışı gibi konuları istismar ederek başlamıştır.¹³

17.000 üyesi bulunuyordu. Buralarda pek çok yerde silah dağıtım merkezleri kurulmuştur. Taşnak Komitesi’nin çeteler kurmak ve isyanlar çıkarmak başlıca amaçları arasındadır. (Taşnak komitesi de Türkiye’de İstanbul, Trabzon ve Van şehirlerinde şubeler açarak örgütlenmeye başlamış ve aynı şekilde isyanları bizzat idare etmişlerdir). Bakınız: Esat Uras, *Ermeni Cemiyetleri, Osmanlı Arşivi, Yıldız Tasnifi, Ermeni Meselesi*, Cilt: 3, s. 35-45. Ancak en önemli amacını ve özelliğini şu şekilde belirlemişlerdir. “Türk’ü, Kürdü her yerde ve her türlü şartlar altında vur, öldür. Gericileri, sözünden dönenleri, Ermeni hafiyelerini yok et. Ağırılık merkezinin Doğu Anadolu’da olduğu bilinen Ermeni komitelerden birisi olan Taşnak, Osmanlı Devleti’ni isyanlar ile meşgul ederek gayelerine ulaşmaya çalışmıştır. Nitekim Bitlis’te 17.000 üyesi bulunuyordu. Buralarda pek çok yerde silah dağıtım merkezleri kurulmuştur. Bakınız: Mehmed Hocaoğlu, *Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler, Er-Tu Matbaası, Anda Dağıtım, İstanbul 1976*, s. 164-174. Ermeni örgütleri 1892 yılında Tiflis’te yaptıkları bir genel kurul toplantısında aldıkları kararda ilk ‘Fedai Hareketi’ni başlatmışlardır. Aynı terör örgütü 1919 yılında Erivan’da aldıkları bir kararda eski Osmanlı yetkililerinin izlenmesi ve öldürülmesi karar almışlardı. Nitekim Nemesis adlı Ermeni örgüt, bu harekâtın sonunda; 15.3.1921 tarihinde Talat Paşa’ya, Bahaddin Şakir ve Cemal Azmi Beyleri Berlin’de; 5.12.1921 tarihinde Sait Halim Paşa’ya Roma’da; 25.7.1922 tarihinde Cemal Paşa’ya Tiflis’te şehit etmişlerdir.” Bakınız: Salahi R. Sonyel, “Yeni Belgelerin Işığında Ermeni Tehcirleri”, *Bellekten*, Sayı: 141-144, Ankara 1972, s. 42.

¹⁰ Cevdet Küçük, *Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1986, s. 100.

¹¹ Ergün Öz Akçora, “Fırat Havzasında Ermeni Propagandası ve Mektuplar”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 49, İstanbul 1987, s. 145-149.

¹² Ergün Öz Akçora, “Harput’ta 20. Yüzyıl Başlarına Kadar Türkler İle Ermeni Toplumunun Sosyo-Ekonomik Durumu ve Ermeni İsyenleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 58, İstanbul Şubat-1989, s. 183-203.

¹³ Süreyya Sırma, *Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri*, Beyan Yayınları, İstanbul 1985, s. 104.

Misyonerler din kisvesi altında, Osmanlı Devleti'nin bütün toleranslı davranışlarına rağmen Ermenileri kasıtlı olarak tek taraflı bir şekilde Türk düşmanlığı ile beyinlerini yıkamayı başarmışlardır.

İlk defa Mıgırdıç Rımyan isimli bir papaz, 1869 yılında Ermeni patrikliğine getirildikten sonra şark vilayetlerinde çeşitli gazeteler çıkararak halkı isyana teşvik etmişlerdir. Patrikhane Ermeni Milleti'ni Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandırmak için komiteler kurulmasına, okullarda Türk-İslam düşmanlığını körüklemeye, gazete ve dergilerle propagandaya, tiyatro, şiir ve diğer eserlerle isyan ve kan dökme düşüncesini yaymak için ellerinden geleni esirgememişlerdir.¹⁴

Amerika'nın Ermeni olaylarındaki faaliyetleri, misyonerleri ve 1850'lerden itibaren, Ermenilerin meskûn oldukları yerlerde açılan Amerika okullarının faaliyetleri olmuştur. Bu okullar ile onlara bağlı teşekküller, Ermenilerin ihtilalci fikirlerle yetişmesinde ve Osmanlı Devleti'ne düşman hale gelmelerinde büyük görevler üstlenmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bu isyanlardaki yerine baktığımızda; misyoner teşkilatlarının öncelikle dini amaçla okullar açmasına rağmen sonradan ABD'ye göç eden Ermeniler sayesinde politikalarının değiştiği, bağımsız Ermenistan kurulması fikrinin silahlı eğitim ve para yardımlarına kadar genişlediğini görmek mümkün olmuştur. Bu fikirler çerçevesinde zaman zaman ABD'de Ermenileri kullanmaya çalışmıştır.¹⁵

Batılı devletler misyoner yanında aynı maksatlar ile elçilerini de kullanmışlardır. Bunlar gittikleri yerlerde derhal yerli Ermeniler ile iyi ilişkiler içine girip onları işlemeye ve kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmışlardır. Bu hususa 1900 yılında Türkiye'de, önce Erzurum sonra Sivas ve oradan Harput'a gelen Amerikalı elçi Thomas H. Norton'un faaliyetlerini örnek göstermek mümkündür.

Amerikalı elçi Thomas H. Norton, Ermeni toplumu ile sıkı bir işbirliğine girmiştir. Böylece kısa zamanda Ermeni dostu olarak tanınmayı başarmıştır.¹⁶

Birinci Dünya Savaşı öncesi ve Kurtuluş Savaşı esnasında etnik terör eylemlerini sürdüren Ermeniler, 1970'li yıllara gelindiğinde bu sefer meseleyi dünya kamuoyunun dikkatini çekmek için sistematik ve örgütsel şiddet hareketlerine giriştikleri görülmüştür.

Dolayısıyla, 1979-1984 arasında bu faaliyetleri yoğunlaştırdıkları, dış ülkelerdeki Türk temsilciliklerine yönelik tedhiş hareketlerini artırdıkları gözlemlenir.¹⁷ Öte yandan, Ermenileri bir araya toplayarak "*hayali bir vatan*" projesi olan (sözde) "*büyük Ermenistan*" fikrini geliştirdiler. Bununla birlikte Avrupa ve ABD başta olmak üzere, değişik ülkelerin meclislerine (sözde) soykırım yasaları getirdiler. Tüm bunları yaparken ASALA ve benzeri Ermeni tedhiş

¹⁴ Abdurrahman Küçük, *Ermeni Kilisesi ve Ermeniler*, Andaç Yayınları, Ankara 1997, s. 142.

¹⁵ Ergün Öz Akçora, *Van ve Çevresinde Ermeni İsyancıları (1896-1916)*, s. 93-96.

¹⁶ Ergün Öz Akçora, "Harput'ta 20. Yüzyıl Başlarına Kadar Türkler İle Ermeni Toplumunun Sosyo-Ekonomik Durumu ve Ermeni İsyancıları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 58, İstanbul Şubat-1989, s. 184.

¹⁷ Hasan Köni, "Jeopolitik Oyunlar: Ermenistan, Türkiye ve Büyük Güçler", *Tesam Akademi Dergisi - Turkish Journal of TESAM Academy*, Cilt: 2, Sayı: 1, Bursa 2015, s. 245-253.

örgütleri, dünya kamuoyunun dikkatini üzerlerine toplamak için yoğun terörist saldırılarda bulundular.

Bunu yapmalarındaki en büyük amaç, haince saldırılarla (sözde) soykırımı kesin dille reddeden Türkiye'yi iddia ettikleri soykırım tasarılarını kabule zorlayıp önce tazminat sonra da toprak vermeleri konusunda ikna etmek olmuştur.

Bu çalışmamızda söz konusu terör örgütü nerede ve nasıl yapılanmıştır, örgüt yapısı ve saldırıların son bulması, daha doğrusu yerini kime bıraktığı hususuna yer verilmiştir.

ASALA

Türkçesi "*Ermenistan'ın Özgürlüğü İçin Gizli Ermeni Ordusu*" anlamına gelen ve İngilizcesi "*Armenian Secret Army For The Liberation Of Armenia*" olan örgüt, 1975-1984 tarihleri arasında faaliyet göstermiştir.¹⁸

Örgüt, 1915 yılı Türkiye'sinde Ermenilere yapıldığı iddia edilen Ermeni Soykırımı'nı kabul ettirmek ve Türkiye'nin doğusu ile Sovyet Ermenistan'ı kapsayan bağımsız bir Ermenistan kurulmasını sağlamak amacıyla birçok kanlı eylemde bulunmuştur.¹⁹

ASALA terör örgütü 20 Ocak 1975'te Beyrut'ta adını ilk kez duyurmuş ve 8 yıl içinde terör örgütü toplam 21 ülkede 110 silahlı ve kanlı eylem yapmış, otuzdan fazla Türk diplomat ve yakınında canına kastetmiştir.

ASALA 1980-1990 yılları arasında ABD'nin sonra da Batılı devletlerin terör örgütleri listesinde yer almış, eylemleriyle çok ülkede 299 kişi yaralanmış ve yüzlerce işyeri, büro ve kamusal alan tahrip olmuştur.

Amacı, demokratik, sosyalist ve devrimci bir hükümetin önderliğinde birleşmiş bir Ermenistan'ın kurulmasını sağlamak olmuştur. Örgüt tarafından katliam ve büyük yankı uyandıracak öldürmeler, bombalamalar ön plana geçmiş, çocuk, kadın, Türk veya başka bir milletten olmaları önemli sayılmamıştır. Önemli olan olayların çapı ve doğuracağı etki ve yankı olmuştur.

Ancak ASALA'nın masum insanlara yönelmiş terör eylemleri çeşitli kamuoylarında durumlarını sarsmış, İsrail'in Lübnan'ı işgaliyle ASALA yöneticileri, Filistinlilerle birlikte Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmış ve 1983 tarihinde ikiye bölünmüştür. Bu durum bugün PKK için de aynı sonucu getirmiş ve masum insanlara karşı giriştiği katliam hareketleri insanlık adına konuşan pek çok batılı devletleri de teröre karşı birlikte mücadeleyi gündeme getirmiş ve neticede Bekaa vadisindeki kamplarını terk etmek zorunda bırakılmışlardır.²⁰

Başta Lübnan ve Suriye devamında Fransa ve Yunanistan ile Güney Kıbrıs Rum Kesimi ASALA örgütüne yardım ve yataklık etmiştir.²¹ ASALA, 8 kişinin ölümü ve 56 kişinin yaralanması ile sonuçlanan Paris'teki '*Orly Havalimanı*

¹⁸ <http://www.kultur.gov.tr>

¹⁹ <http://www.tarihiolaylar.com/ulkeler/ermenistan-105>, Erişim: 19 Mayıs 2017.

²⁰ Esat Uras, *Ermeni Meselesi*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Merkezi, Osmanlı Arşivi, Yıldız Tasnifi, Cilt: 1, s. 37-44.

²¹ Lübnan'daki destek bu ülkede yaşayan, çoğu Suriye'ye tehcir edilmiş ve daha sonra bu ülkeye göç etmiş yaklaşık 150.000 Ermeni nüfusun büyük çoğunluğuna aittir; Bakınız: *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1975, s. 9.

Saldırısı'nın ardından Avrupa'da faaliyetleri oldukça askıya alınmıştır.

Ancak terör örgütü daha sonra yaptıkları bir açıklama ile PKK ile işbirliği yapacaklarını ilan etmişlerdir. Zamanla örgütün iç çekişmeleri, örgüt militanlarının bazılarının MİT tarafından takibe alınması ve örgütün kurucularından Agop Agopyan'ın 1988 yılında Atina'da öldürülmesiyle örgütten Ermeni halkı da desteğini çekmiş ve ASALA tarihin tozlu sayfalarında yerini almıştır.

Etkili oldukları yıllarda çoğunlukla Sovyetler Birliği'nin destek ve yönetiminde olan ASALA Marksist-Leninist ideolojiye sahiptir. Ermeni sorununu uluslararası devrimci hareket içinde değerlendiren, Sovyetler Birliği bünyesindeki Ermenistan ile bağlarını sıklaştırmayı, diaspora Ermenilerini bir şemsiye altında toplamayı hedefleyen örgüt, Hınçak Partisi'nin yasadışı vurucu birimi olmuştur. Örgütü, 65 yaşındaki Suriyeli Ermeni Antranik Bogosyan yönetmiştir.

ASALA, genel merkezi; Beyrut'un Burç Hamud Mahallesi, Manus mevkii, Amanus Sokak'taki bej renkli 4 katlı binanın en üst katındadır. Resmî yayın organı aylık "*Azada Kurum*" gazetesidir. Örgüt militanlarını Beyrut'un Bahammud Köyü yakınlarındaki bir kampta barındırmakta, silahlı eğitimi ise yazın yaptırılmaktadır.

ASALA Merkez Yönetim Kurulu Başkanı Ohannes Manukyan, Suriye Ermenilerinden olup Beyrut'ta ikamet etmektedir. Türkçe ve biraz da Fransızca konuşmaktadır. Manukyan'ın yardımcılığını ve örgüt sekreterliğini ise oğlu Nerses Manukyan yürütmektedir. Ermenice, Arapça, İngilizce ve Türkçe bilmektedir.

Örgütün parasal işlerini Beyrutlu Ermeni Setrak Bogosyan, Merkez Yönetim Kurulu Başkanlığını Beyrutlu Aram Madeyan yapmaktadır.

Ermeni terörünün en azılı örgütü bütünüyle Sovyetler Birliği'nin destek ve himayesine sahip ve bu devletin yönetiminde olduğu, Ermeni meselesini uluslararası devrimci hareketin bir parçası olarak gördüğü ve yine SSCB'ye bağlı büyük bir Ermenistan Devleti hayal etmekte olduğu belirtilmektedir. Kanlı örgütün başkanlığını ise Antranik Bogosyan adlı Suriyeli Ermeni yapmaktadır. Kısa boylu, anormal büyük başlı, dolgun yapılı ve mavi gözlü olan Bogosyan Ermenice, Türkçe, Arapça, Almanca ve Fransızca bilmektedir. ASALA'nın Başkan Yardımcısı ise Suriyeli Ermeni Bogos Turberdian, Genel Sekreteri Ornik Basmacıyan olduğu bilinmektedir.

ASALA'nın dışarda para kasası, aynı zamanda sözcülüğünü de yapan Agop Agopyan'dır. Agop Agopyan adının gerçek kimliği tam tespit edilememiş de olsa otoritelerin tahminine göre nüfustaki adı Harutyun Tokaşyan olan ama daha sonra Bedros Havanasyan adını da kullanan Beyrutlu bir Ermeni'ye ait birkaç takma isimden biri olduğu sanılmaktadır.²²

ASALA örgütünde saldırıları farklı isimlerle üstlenmek ve çoğu militanın birden fazla kod adının olmasının sebebi, eylemlerin Ermeni diasporasının farklı kesimlerinde farklı tepkilere neden olmasıyla bazen aşırı tepkiye neden olan eylemlerin kendileriyle bir ilgilerinin olmadığını ileri sürüp suçu kontrolden çıkmış uç grupların bireysel faaliyeti olduğunu ileri sürmek, bazen de hedef saptırmaktır.²³

²² Ercan Çitlioğlu, *Yedekteki Taşeron*: ASALA, Ümit Yayıncılık, Ankara 1998, s. 133-135.

²³ <http://ermeniasala.blogspot.com.tr/2014/12/asalann-farkli-isimler-kullanmas-asalann.html>.

1983 Temmuz'undaki Orly baskını sonrası ASALA'dan kopanlar Agopyan'ı diktatör ve faşist-gangster olarak suçlamışlardır. Agopyan'ın ASALA'sından strateji ve mücadele taktiğiyle ayrılanlar ASALA'nın siyasi kanadı MNA'nın lideri bulunan Ara Toranyan başkanlığında muhalif kanada geçmişler ve Ara Toranyan grubuyla ESAK'ı kurmuşlardır.²⁴

ASALA, Marksist George Habaş ve Hawatmeile DEV-SOL gibi Türk terör örgütleri dâhil 21 devletin terör örgütleriyle birlikte eylem yapmışlardır. Nitekim ASALA sözcüsü Agopyan, 1980 yılında bir dergiye yaptığı açıklamada hemen hemen dünyadaki tüm Marksist-Leninist örgütlerle bağlantıda olduklarını, Ermenilerle birlikte Türk ve Kürt militanlarında Suriye ve Lübnan'daki kamplarda beraber eğitim gördüklerini, Ermenilerin Kürtlerle ortak hareket edip Türkiye'ye karşı eylemlerinde birleştiklerini söylemiştir.²⁵ Şüphesiz bu işbirliği, ASALA-PKK ortak eylemlerinde daha net görülmüştür.

ASALA'nın Bağlantılı Olduğu Örgütler²⁶

- ◆ ABD-Kara Panterler,
- ◆ Arjantin-Montaneros,
- ◆ Batı Almanya - Baader Meinhoff - Kızıl Ordu Fraksiyonu,
- ◆ Bolivya-ELN,
- ◆ Brezilya - Halk Cumhuriyeti Bekçileri,
- ◆ Etiyopya - Eritre Kurtuluş Cephesi,
- ◆ Guatemala - MR 13,
- ◆ Hollanda - Kızıl Yardım,
- ◆ İrlanda - Cumhuriyetçi Ordu,
- ◆ İspanya - Bask,
- ◆ İşgal Edilmiş Körfezi Kurtarma Cephesi,
- ◆ İtalya - Kızıl Tugaylar,
- ◆ Japonya - Kızıl Ordu,
- ◆ Kolombiya - Gerilla Grubu,
- ◆ Korsika - FLNC Nikaragua-Sandinista,
- ◆ Portekiz Milletlerarası Emekçiler Örgütü,
- ◆ San Salvador - Yeraltı Hareketleri,
- ◆ Şili - MIR,
- ◆ Türkiye-PKK²⁷ ve DEV-SOL,
- ◆ Uruguay-Tupamaros.

²⁴ Çitlioğlu, a.g.e., s. 429.

²⁵ Nazım Budak, *Varlığımızı Hedef Alan Tehdit (Bölücü Terör)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1994, s. 93.

²⁶ *Tercüman*, 25 Mayıs 1983, s. 1.

²⁷ PKK'nın kuruluşunda; düşünce olarak Abdullah Öcalan'ın fikirdaşlarıyla 27 Mart 1973-Ankara Çubuk Barajı'nda buluşması, örgüt olarak da 27 Kasım 1978-Diyarbakır-Lice ilçesi-Fis Köyü'nde yaptıkları toplantı esas alınır. Bakınız: *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1993 Perşembe, s. 1; *Cumhuriyet*, 19 Mart 1983 Cumartesi, s. 1; Oktay Pirim - Süha Örtülü, *PKK'nun 20 Yıllık Öyküsü*, Boyut Kitapları, 1. Baskı, İstanbul 1999, s. 33; <http://www.kononline.com/author/Prof-Dr-Nurullah-Aydin/108/PKK-ASALA-Ortakligi.html>, (Erişim: 30 Aralık 2017).

ASALA'nın Alt Örgütleri²⁸

- ◆ 21 Komando Grubu,
- ◆ Agop Tarakçıyan Komando Timi,
- ◆ Alex (Alec) Yenikomşiyen Komando Grubu,
- ◆ Antranik Paşa Komandoları,
- ◆ Ermeni Adalet Komitesi,
- ◆ Gürgen Yanıkyan Komandoları,
- ◆ Raffi Balian Komando Grubu,
- ◆ Şahan Natali İntihar Komandoları,
- ◆ Yanıkyan ve Sasunyan Komandoları,
- ◆ Yeğia Keşişyan İntihar Komando Timi,
- ◆ Kara 24 Nisan Komando Timi,
- ◆ 24 Eylül İntihar Komando Timi.

ASALA'nın Paravan Örgütleri²⁹

- ◆ 15 İsviçre Grubu,
- ◆ 28 Mayıs Ermeni Milli Komitesi,
- ◆ 3 Ekim,
- ◆ 9 Haziran,
- ◆ Dünya Cezalandırma Teşkilatı,
- ◆ Ermeni Halk İhtilal Harekâtı,
- ◆ Ermenistan Gizli Ordusu,
- ◆ Fransa Eylül Örgütü,
- ◆ Kıbrıs Ermeni Rum Teşkilatı,
- ◆ Kıbrıs Ermenileri,
- ◆ Kızıl Ermeni Ordusu,
- ◆ Orly Grubu,
- ◆ Yeni Ermeni Direnişi.

ASALA Benzeri Diğer Ermeni Tedhiş Örgütleri³⁰

- ◆ ARA (Ermeni İhtilalci Ordusu / Komandoları),
- ◆ ASALA - MR (ASALA - İhtilalci Hareketi),
- ◆ GEKO (Gizli Ermeni Kurtuluş Ordusu),
- ◆ JCAG (Ermeni Soykırımı İçin Adalet Komandoları),
- ◆ NAS (Yeni Ermeni Direniş Örgütü).

ASALA'nın Yönetim Kadrosu

ASALA'nın yönetim kadrosu; Kirkor Değirmenciyen, Vace Erikvan, Rupen Afren Mirza, Sarkis Sermanukyan, Harotin Malakyan, Kardeşi Av Ediş Malakyan, Hamt Yerigyan, Toros Varbadiyan'dan oluşmuştur.³¹

²⁸ Ercan Çitlioğlu, *Ölümcül Tahterevallı Ermeni ve Kürt Sorunu*, Destek Yayınları, Ankara 2007, s. 47.

²⁹ Şenol Kantarcı (Ed.), *Ermeni Sorunu El Kitabı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2003, s. 111.

³⁰ Emin Demirel, *Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 826-827.

³¹ *Tercüman*, 26 Mayıs 1983, s. 1.

ASALA'nın Tanınmış Teröristleri

ASALA militanları çoğunlukla takma adlarla eylem yapıp polis kayıtlarına geçtiklerinden çoğunun gerçek kimliğini saptamak kolay olmasa da tespit edilebilenlerden bazıları şöyledir:

Yeğia Keşişyan (Yeghia Keshishian³²): PLPF-Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi-George Habbaş Grubu tarafından eğitilen bir din adamı olup Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde Trodos Dağları'ndaki kampın sorumlusudur.³³

Monte Melkonyan: ASALA terör örgütünden ayrıldıktan sonra 8 Nisan 1980'de Sayda kentinde yapılan toplantıda, Apo'cularla yani PKK ile ortak eylem kararı aldıklarını ve mücadelenin bundan sonra (sözde) Batı Ermenistan dışında değil, içinde yapılacağını açıklamıştır.³⁴

Eylül 1981'de dört³⁵ teröristle birlikte Paris'teki Türk Konsolosluğunu basıp içerdekileri rehin aldıkları "Van" operasyonu ile adını duyurmuştur. Kasım 1981'de polisin yaptığı bir kimlik kontrolünde üzerinden "Dimiriou Georgiou" adına Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde düzenlenmiş bir pasaport çıkmış, tutuklanmış ve ardından Ocak 1982'de serbest bırakılmıştır.³⁶ AVO takma adıyla savaştığı Karabağ'da 12 Haziran 1993'te Azeri savaşçı İbad Hüseyinov tarafından öldürülmüştür.³⁷

Alexander (Alec) Yenikomşyan: 3 Ekim 1984'te Suzy Mahseredyan ile birlikte bir bombalı saldırı girişimi öncesinde Cenevre'de yakalanmış, ama Ocak 1981'de serbest kalmıştır.³⁸

Kevork Vartani Acemyan (23 Mayıs 1932 - Aralık 1998): Örgütün kuruluş politikasını geliştiren ASALA'nın kurucularından biriydi.³⁹

Hagop Hagopyan (1951-1988): Musul doğumlu olup asıl adı Harutyun Takoşyan'dır. ASALA'nın kurucularındandır. Belgrad'a uçmak için kendisini Atina'da Havalimanı'na götürecekti taksii beklerken suikasta uğramıştır.⁴⁰

³² https://www.revolvy.com/main/index.php?s=1981%20Turkish%20consulate%20attack%20in%20Paris&item_type=topic;http://armeniansa1915.blogspot.com.tr/2012/04/3348-asala-we-all-believed-in-one-idea.html

³³ *Milliyet*, 5 Ekim 1985 Perşembe, s. 1; "Türkiye'nin Paris Başkonsolosluğu'nu 24 Eylül 1981'de 'Van Operasyonu' adını verdikleri baskınla işgal etmiş ve kendilerini "Yeğia Keşişyan İntihar Komandoları" olarak tanıtmış Ermeni teröristler, Fransız güvenlik yetkilileri ile yaptıkları pazarlığın ardından teslim olmuşlardı." Bakınız: Tercüman, 18 Nisan 1985 Perşembe, s. 1.

³⁴ Ercan Çitlioğlu, *Yedekteki Taşeron: ASALA*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1998, s. 104.

³⁵ Teröristlerin isimleri ve dedelerinin kaçıp geldikleri yerleşimler şöyleydi: Vasken Sarkis Sisliyan (Adana-Kozan), Kevork Abraham Güzelyan (Hatay-İskenderun), Aram Avedis Basmacıyan (Maras) ile Çork Marzban (Maras) ve Hagop Abraham Çulfayan (Hatay-Dört Yol).

³⁶ <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/265-diasporanın-yetistirdigi-bir-ermeni-terorist-monte-melkonyan-i>.

³⁷ <https://otukendergi.com/karabag-goklerinde-bir-yildirim-ibad-huseynov-ile-soylesi-ali-osman-isik>

³⁸ https://books.google.com.tr/books?id=c2KzBQAAQBAJ&pg=PT137&lpg=PT137&dq=yenikomshian+ASALA&source=bl&ots=kavHNttOIK&sig=ovFGIMNUdQ_zkWgePOy5E_YISbs&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEujJndyk6LrYAhWJPZoKHSKcCaIQ6AEIUTA#v=onepage&q=yenikomshian%20ASALA&f=false

³⁹ "The Descendants of Milky Way" (Samanyolu Soy) ve "A Time For Terror" (Bir Terör Zamanı) romanları ASALA tarafından bastırılmış olup Lübnan'daki Ermeni gençliğine ithaf edilmiştir. <https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Kevork%20Ajemian>

⁴⁰ <https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Kevork%20Ajemian>

ASALA'ya Destek Veren Kuruluşlar⁴¹

ANCA: ABD'deki Diaspora Ermenilerinin bir kuruluşu olup bilhassa 70'li yıllarda örgüte hem parasal destek sağlamış, hem de cinayetleri organize etmişlerdir.

ANCG: Atina'da bulunan Ermeni Milli Komite kuruluşudur.

ANCM: Merkezi Beyrut'tadır ve ASALA teröristlerini yetiştiren kuruluştur.

CRDA: 1976'da Paris'te kurulmuş olup örgütün Fransa'daki işlerini koordine etmiştir.

ASALA'nın Yol Haritası

ASALA, kuruluş sebebi ve stratejisini Beyrut'ta yayınladığı Hayastan (Ermenistan) dergisinde anlatmış, hedeflerini açıklamış ve amaçlarının, *"Türk Milleti'ni cezalandırmaktan çok kendi ulusal kurtuluş mücadelesini vermek, bunun için öncelikle Ermeni soykırımın tanınmasını sağlamak sonra da tazminat ve toprak talep etmek olduğunu belirtmiştir."*⁴²

Dolayısıyla Batı'yı arkasını almış ve Sovyetlerden destek sağlamış ASALA'nın silahlı mücadelede kaybedeceği bir şey olmadığı gibi korkutma ve sindirme yöntemleriyle belki kazanacağı çok şey olduğu öngörüsüyle, örgüt her geçen gün daha fazla şiddet ve tedhiş hareketinde bulunup, (Doğu) Ermenistan'ı bir üs şeklinde kullanarak (Batı) Ermenistan'ı yani Türkiye'nin doğusunu Sovyet-Ermenistan'ına katma amaçlı siyasetine uluslararası kamuoyunda destek vermek, yardımcı olmaktadır.⁴³

Sonuçta ASALA'nın şiddet saldırılarının temelinde neyin yattığı ancak böyle tahlil edilebilir.

ASALA'nın Eylem Planı

1970'li yıllarda çeşitli legal siyasi oluşumlar içinde kendisini göstermeye başlayan Kürtçülük hareketini, terör örgütü PKK ile ivme kazanması üzerine, yerini Abdullah Öcalan liderliğinde Kürt-Türk ayırmadan öldürebilen, katliamlarla ismini duyurmaya çalışan PKK terör örgütüne bırakmıştır.

Fakat bu tarihten önce de PKK-ASALA terör örgütleri arasındaki işbirliğinin, ortaklaşa yapılan eylemler, yayınlanan bildirgeler, ASALA ve diğer Ermeni terör örgütü mensuplarının PKK terör örgütü kamplarındaki eğitimi, ASALA terör örgütünün üst düzey yetkililerinin eğitim yaptıkları, bunların dışında PKK terör örgütünün Ermeni Taşnaksutyun Partisi ile ilişki içerisinde olduğu bilinmektedir.

PKK-ASALA terör örgütü işbirliğinde ortak amaç olarak, Marksist-Leninist ideoloji doğrultusunda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde devlet kurmaktır. İki örgütün de hedef aldığı bölgeler göz önünde bulundurulduğunda hedeflerin çakıştığını görüyoruz. Bu durumda iki örgütten birinin diğerine taşeronluk yaptığı fikri güçlenmektedir.

⁴¹ <https://www.turkishnews.com/tr/content/2008/06/23/turk-dusmani-ermeniler-ve-dostlari/>

⁴² *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1983, s. 12.

⁴³ *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1983, s. 12.

Ele geçirilen belgeler neticesinde Bekaa ve Zeli kamplarında Ermeni terör örgütü ASALA ile terör örgütü PKK militanları ile birlikte eğitim gördükleri ortaya çıkmıştır.

ASALA, 1980 sonunda yayınlanan Hayastan dergisinin 1. ve 2. sayılarında örgütün planladığı yol haritası çiziliyor. Buna göre;

1. Diaspora desteğinde bu ülkelerde silahlı tedhiş hareketlerine ağırlık vermek ve bu eylemler zaman içinde Türkiye'ye de başlamak,
2. Diaspora'nın dağınık topluluklarını birleştirmek, örgütün temellerini sağlamlaştırmak,
3. Dünyada Ermenilere destek veren PKK gibi diğer devrimci ve ML güçlerle işbirliğine gitmek,
4. Sovyetler Birliği'nden tam destek alarak, Sovyet Ermenistan'ını üs olarak kullanmak.

Bu anlamda ASALA'nın Avrupa ülkelerinde gerçekleştirdiği eylemlerden sonra 7 Ağustos 1982'de Esenboğa Havalimanı'nda gerçekleştirdiği bombalı baskının, aslında planın bir parçası ve amaçlanan hedefler arasında olduğu gözlenmiştir.

Fransa'da eylemlerinin çoğunluğunu gerçekleştiren örgüt bu ülkede Ermeni Ulusal Hareketi'ni de başlatmıştır. Bundan başka Türkiye'deki solcular ve devrimcilerle de bağ kurmaya çalışan ASALA, İRA-İrlanda Cumhuriyet Ordusu ve İtalya'nın Kızıl Tugayları ile ilişki içinde oldukları bilinmekte, PKK-Kürdistan İşçi Partisi'yle birlikte çalıştıkları ve Lübnan'daki kamplarda o zamanki adlarıyla APO'cuları eğittikleri izlenmiştir.

Hınçak'ın askeri eylem kanadı olan ASALA, rakip gibi gözükse de TAŞNAK ve onun silahlı yapısı ESAK'la da çoğu zaman birlikte hareket etmiştir.⁴⁴

Ermeni milliyetçiliğinin silahlı propagandası ASALA örgütünün saldırıları JCAG-ARA'ninkiler gibi yalnız Türklerle sınırlı kalmadı.⁴⁵ Bu yönüyle ASALA söz konusu örgütlerle benzeşme göstermezken, ASALA'nın Fransa başta olmak üzere, Avusturya, İran, Portekiz, Kanada, İtalya ve Hollanda'da ses getiren eylemlerde buldukları ve bu ülkelerin kamuoylarında, siyasilerin görüşleri üzerinde etki yaptıkları söylenebilir.⁴⁶

ASALA Ermeni terör örgütü, 1980'den sonra ABD'nin yabancı teröristler listesine alınmıştır.⁴⁷ ABD'den diğer ülkelere gönderilen terör listesinde ASALA'nın da yer alması örneğin Yunanistan'da tepkiyle karşılanmıştır.⁴⁸ Nihayet

⁴⁴ *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1983, s. 1.

⁴⁵ Hınçak teşkilatı tedhiş örgütü ASALA'dan sonra Taşnaklar, fanatik gençlerini ASALA'ya kaptırmamak için kısa adı JCAG olan "Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları (*Justice Commandos for The Armenian Genocide*)"ı kurdular. Bakınız: Sedat Laçiner, *Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası*, Usak Yayınları, Ankara 2008, s. 156. ARA "Ermeni Devrimci Ordusu (*Armenian Revolutionary Army*)" ise adı daha sonra duyulmaya başlayan bir diğer örgüt olup bazen eylemleri ortak üstlenmişler, isimleri birlikte telaffuz edilmiştir. Türkiye'yi 1915 (sözde) soykırımını tanımaya ve tazminat ödemeye sonra da Sevr'deki (sözde) Büyük Ermenistan için toprak vermeye zorlamak amacını gütmüştür. Bakınız: *Milliyet*, 30 Ocak 1982, s. 3.

⁴⁶ Çitlioğlu, *a.g.e.*, s. 20.

⁴⁷ *Güneş*, 29 Ağustos 1982 Pazar, s. 1.

⁴⁸ *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1986 Cumartesi, s. 1.

1985'den sonra da -ki ASALA artık aktif değildir- Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya ve Rusya'nın terör listelerine girmiştir.⁴⁹

Zira Ermeni teröristler Yunanistan ve Güney Kıbrıs'tan, Suriye'den uzunca bir süre lojistik destek almış, ASALA Türkiye'ye karşı bu komşularınca bir karşı koz olarak kullanılmak istenmiştir.⁵⁰

1986'ların ortalarına gelindiğinde ASALA'da işlerin istenildiği gibi gitmediği görülmüştür. Örgütün ayakta kalabilmesi için gerekli olan siyasi merkezlerin propaganda yapılması, üniversitelerde öğrencileri kazanmaya yönelik dergi, broşür ve gazete yayınlanması, tiyatro ve müzik etkinliklerinde bulunması ve de seminer-toplantı düzenlenmesi gibi işlerinin aksadığı görülmüş; eskisi gibi diğer örgütlerle ortak platformla buluşamadığı, gazeteci, yazar, akademisyen ve sanatçılarla bir araya gelemediği, organize edilemediği anlaşılmış; daha da önemlisi örgütü besleyecek siyasi ve ekonomik kaynakların yitirildiği gözlenmiştir. Bu, Ermeni Diasporası ve onun güçlü lobisinin örgütten desteğini çektiği anlamına gelmiştir.⁵¹

Hatta Yunanistan gibi en büyük destekçi ülkelerdeki Ermeni Ulusal Komitelerinden muhalif sesler yükselmiş, söz konusu eylemler eleştirilmiştir.⁵²

1983 yılında Paris Orly Havalimanı'na yapılan saldırıdan sonra örgüt bölünmüş ve bu olay ASALA'nın sonunu getirecektir. Yalnız ASALA bir nevi isim ve kılıf değiştirecek ve Türkiye'nin gündemine terör bu sefer PKK olarak girecektir.⁵³

Zira PKK, bir nevi ASALA'nın devamıdır; ASALA gibi PKK da Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nden lojistik destek almakta, militanları aynı kamplarda eğitecektir.⁵⁴ Aralarındaki tek fark ASALA'nın üç kıtada, PKK'nın ise yoğun olarak Türkiye'de yurt içinde faaliyet göstermeleri olacaktır.

ASALA'nın Terör Eylemleri⁵⁵

ASALA terör örgütü ve diğer tedhiş örgütlerinin 1966-1973 yılları arasındaki toplam 13 yıllık süre zarfında gerçekleştirdikleri eylemlerde öldürdükleri insan sayısı 100'ün üstünde olmuştur. Yine yüzden fazla insan da yaralanmıştır.

27 Ocak 1973, ABD: Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve Konsolos Bahadır Demir, Türk-Ermeni dostluğunu geliştirme bahanesiyle davet edildikleri ikametgâhta 78 yaşındaki Amerikalı Ermeni Gürgen Yanıkyan tarafından öldürüldüler.

⁴⁹ <http://www.cdi.org/terrorism/terrorist-groups.cfm> "Foreign Terrorist Groups"; (Erişim: 19 Şubat 2014).

⁵⁰ *Milliyet*, 7 Ağustos 1980 Perşembe, s. 1.

⁵¹ İdris Bal - Mustafa Çufalı, *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Lalezar Yayınları, Ankara 2006, s. 655.

⁵² *Milliyet*, 6 Ağustos 1980 Çarşamba, s. 1.

⁵³ Asil S. Tuncer, *ABD'de Ermeni Diasporasının Çalışmaları*, (Yayınlanmamış Y.L. Tezi), DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2006, s. 1.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1994 Cumartesi, s. 1.

⁵⁵ *Ermeni Sorununun Gelişmesi İle İlgili Kronoloji (1022-1998)*, <https://pi71.wordpress.com/2007/07/06/ermeni-sorununun-gelismesi-ile-igili-kronoloji-1022-1998/>, (Erişim: 10 Haziran 2017).

22 Ekim 1975, Avusturya: Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi Daniş Tunali-gil makamında üç teröristin açtığı ateş sonucu katledildi.⁵⁶

24 Ekim 1975, Fransa: Türkiye'nin Paris Büyükelçisi İsmail Erez ile makam şoförü Talip Yener büyükelçilik yakınlarındaki Seine Nehri-Bir Hakeim Köprüsü'nde hayatlarını kaybettiler.⁵⁷

9 Haziran 1977, İtalya: Türkiye'nin Vatikan Büyükelçisi Taha Carım, büyükelçilik konutunun önünde iki teröristin kurşunlarına hedef oldu.⁵⁸

2 Haziran 1978, İspanya: Türkiye'nin Madrid Büyükelçisi Zeki Kunalalp'in makam arabasına üç militanın ateş etmesiyle büyükelçinin eşi Necla Kunalalp ve Necla hanımın ağabeyi emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu ve sürücü İspanyol asıllı Antonio Torres Olmedo hayatlarını kaybettiler.⁵⁹

12 Ekim 1979, Hollanda: Türkiye'nin Lahey Büyükelçisi Özdemir Benler'in oğlu doktora öğrencisi Ahmet Benler, okuluna giderken uğradığı suikastta canından oldu.⁶⁰

22 Aralık 1979, Fransa: Türkiye'nin Paris Turizm Müşaviri Yılmaz Çolpan uğradığı silahlı saldırıda hayatını kaybetti.⁶¹

31 Temmuz 1980, Yunanistan: Türkiye'nin Atina Büyükelçisi İdari Ataşesi Galip Özmen ile birlikte kızı Neslihan Özmen (14), teröristlerin saldırısında yaşamlarını yitirdiler. Galip Özmen'in eşi Sevil Özmen ve oğulları Kaan Özmen ise yaralandılar.

17 Aralık 1980, Avustralya: Türkiye'nin Sydney Başkonsolosu Şarık Arıyak ile koruma Engin Sever silahlı saldırıda öldüler.⁶²

6 Şubat 1980, Vatikan: Türkiye'nin Vatikan Büyükelçisi Vecdi Türel'in makam arabasına saldırıldı. Büyükelçi ile koruması Tahsin Güvenç yaralandılar.

26 Eylül 1980, Fransa: Paris Büyükelçilik Basın Danışmanı Selçuk Bakkalbaşı uğradığı suikastta hayatını kaybetti.

4 Mart 1981, Fransa: Paris Büyükelçilik Çalışma Ataşesi Reşat Morali ve İmam Tecelli Arı kendilerine düzenlenen suikastta yaşamlarını kaybettiler.

9 Haziran 1981, İsviçre: Türkiye'nin Cenevre Başkonsolosluğu'nda görevli sekreter Mehmet Savaş Yergüz'e yapılan silahlı suikastta yaşamını yitirdi.

24 Eylül 1981, Fransa: Türkiye'nin Paris Başkonsolosluğu ile Kültür Ataşeliği militanlarca basıldı. Güvenlik elemanı Cemal Özen'i katledildi. Dört terörist 56 kişiyi rehin tuttu. Başkonsolos Kaya İnal yaralandı.

2 Nisan 1981, Danimarka: Türkiye'nin Kopenhag Çalışma Ataşesi Cavit Demir konutuna girmek üzereyken teröristlerce yaralandı.

25 Ekim 1981, İtalya: Türkiye'nin Roma Büyükelçiliği İkinci Kâtibi Gökberk Ergenekon'u sokakta yaralandı.

⁵⁶ Bilal Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000, s. 122-126.

⁵⁷ Şimşir, *a.g.e.*, s. 158-159.

⁵⁸ Şimşir, *a.g.e.*, s. 214-218.

⁵⁹ *Hürriyet*, 3 Temmuz 1978, s. 1; *Türkiye*, 3 Haziran 1978, s. 1.

⁶⁰ *Milliyet*, 13 Ekim 1979, s. 1.

⁶¹ Şimşir, *a.g.e.*, s. 304.

⁶² Şimşir, *a.g.e.*, s. 349-350.

28 Ocak 1982, ABD: Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan yaşamını kaybetti.

5 Mayıs 1982, ABD: Türkiye'nin Boston Fahri Başkonsolosu Orhan Gündüz kendine yapılan suikasta hayatını kaybetti.

7 Haziran 1982, Portekiz: Türkiye'nin Lizbon Büyükelçilik İdari Ataşesi Erkut Akbay arabasında yapılan suikasta hayatını kaybetti. Eşi Nadide Akbay da yaralıyken hastanede yaşamını yitirdi.

27 Ağustos 1982, Kanada: Türkiye'nin Ottawa Büyükelçilik Askeri Ataşesi Pilot Albay Atilla Altıkatakt uğradığı silahlı saldırıda hayatını kaybetti.

9 Eylül 1982, Bulgaristan: Türkiye'nin Burgaz Başkonsolosluğu İdari Ataşesi Bora Süelkan, Ermeni militanlar tarafından katledildi.

8 Nisan 1982, Kanada: Türkiye'nin Ottawa Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri Kani Güngör silahla yaralandı ve felç kaldı.

21 Temmuz 1982, Hollanda: Türkiye'nin Rotterdam Başkonsolosu Kemal Demirer, konutu önünde silahlı saldırıya uğradı. Saldırıdan sağ kurtuldu.

7 Ağustos 1982, Türkiye: Ankara Esenboğa Havalimanı'na iki terörist bombalı baskında bulundu. 8 kişinin öldüğü terör saldırısında 72 kişi de yaralandı. Bu silahlı ve bombalı saldırı eylemi ASALA'nın Türkiye'deki ilk eylemi oldu. Biri ölü diğeri yaralı yakalanan Levon Ekmekçyan altı ay sonra idam edildi.

9 Mart 1983, Yugoslavya: Türkiye'nin Belgrad Büyükelçisi Galip Balkar iki teröristin saldırısına uğradı. Ağır yaralanan Balkar üç gün sonra yaşamını yitirdi. Saldırıda bir Yugoslav üniversite öğrencisi, 26 yaşındaki Zeljko Mili-vojeviç de öldü.

14 Temmuz 1983, Belçika: Türkiye'nin Brüksel Büyükelçiliği İdari Ataşesi Dursun Aksoy uğradığı silahlı saldırıda yaşamını yitirdi.

27 Temmuz 1983, Portekiz: Türkiye'nin Lizbon Büyükelçiliği'ni basan beş terörist Büyükelçilik Müsteşarı Yurtsev Mihçioğlu'nun eşi Cahide Mihçioğlu'nu katlettiler. Polis, binaya girdi ve rehinelere kurtuldu. Teröristler ölü ele geçirildi.

16 Haziran 1983, Türkiye: İstanbul-Kapalıçarşı'da bir saldırgan tarafından etrafa rastgele ateş açıldı, iki kişi yaşamını yitirdi, yirmi bir kişi de yaralandı. Saldırgan olay mahallinde öldürüldü.

15 Temmuz 1983, Fransa: Paris Orly Havalimanı'ndaki THY bürosuna bombalı sabotaj yapıldı. Olayda, ikisi Türk, dördü Fransız, biri Amerikalı ve biri de İsveçli olmak üzere toplam sekiz kişi hayatını kaybetti. 28'i Türk, 56 kişi de yaralandı. Olay "*Orly Katliamı*" olarak kayıtlara geçti.

28 Nisan 1984, İran: Türkiye'nin Tahran Büyükelçiliği Sekreteri Şadiye Yönder'in eşi işadamı Işık Yönder, ASALA teröristince açılan ateş sonucu yaşamını yitirdi.

20 Haziran 1984, Avusturya: Türkiye'nin Viyana Büyükelçiliği Çalışma Ataşesi Erdoğan Özen aracına konulan patlayıcı sebebiyle hayatını kaybetti.

27 Mart 1984, İran: Türkiye'nin Tahran Büyükelçiliği Ticaret Müşavir Yardımcısı Işıl Ünel'in otomobiline bomba yerleştirmeye çalışan terörist bombanın kendi elinde patlaması sonucu öldü.

28 Mart 1984, İran: Türkiye'nin Tahran Büyükelçiliği Başkâtibi Hasan Servet Öktem ve Büyükelçi Ataşesi Yardımcısı İsmail Pamukçu, evlerinin önünde uğradıkları silahlı saldırı da yaralandılar.

19 Kasım 1984, Avusturya: Türkiye'nin BM temsilciliğinde görevli Evner Ergun, aracına yerleştirilen bombanın patlaması sonucu yaşamını yitirdi.

Sonuç

Bilindiği gibi 1983'teki Orly Baskını'ndan sonra ASALA terör örgütünün küçük çaplı eylemlerini saymazsak sona erdiği kabul edilir. Bununla birlikte aynı tarihlerde PKK terör örgütü sahneye çıkmaktadır.

Küresel güçler Ortadoğu politikalarına uygun olarak "Ermeni Sorunu" kartına farklı bir şekil verilmiş ve yeni bir süreç başlatmışlardır. Dikkatle bakıldığında Ermeni terörünün baş aktörü ASALA yerini, PKK diye bilinen Türkiye'deki Kürt tabiiyetine mensup ancak ekseri geçmişi Ermeni olan ve de macera-sever Kürt gençlerinin büyük katılımıyla zenginleşen tedhiş örgütüne bırakmıştır.

ASALA ve diğer Ermeni tedhiş örgütleri zamanın Sovyetler Birliği ve ABD'nin büyük desteğini almışlar, barış halinde olduğumuz ülkelerdeki temsilciliklerimizde görevli Türk diplomatlarını katletmişlerdir. Ne yazık ki, bu eylemlerin büyük çoğunluğu Avrupa'da, Türkiye'nin de üyesi olduğu NATO bünyesindeki ülkelerde gerçekleştirilmiştir.

Özellikle 7 Ağustos 1982'de Esenboğa olayında, yaralı ele geçen Ermeni terörist Levon Ekmekçiyan duruşması sırasında Güney Kıbrıs'ta PKK'nın militanlarıyla birlikte eğitim aldığı ve daha sonra eylem için Türkiye'ye geldiğini itiraf etmiştir.

ASALA'nın "Anavatan" olarak iddia ettiği Türkiye'deki altı il (Vilayet-i Sitti), hiçbir zaman bağımsız bir Ermeni Devleti sınırları içindeki kentler olmadıkları gibi (sözde) 'Büyük Ermenistan' tarihte bir yer olmayan, coğrafik olarak da tanımsız, sadece zihinlerde yaşatılan hayali bir ülke olarak algılanmıştır.

Ermeni tarihçi Kevork Aslan'ın kitabında da bahsettiği üzere Ermeniler, geçmişte mahalli beylikler şeklinde ve hep bir büyük devletin yönetimi altında yaşayagelmışlerdir. Bir millî birlik şuuru ulaşturmaktan uzak, aralarında siyasi bağlar kuramamışlar, haliyle sadece feodal birliktelikler oluşturmuşlardır.

Sonuçta, ASALA isim ve görünüm değiştirerek aynı zihniyetle terör ve tedhiş hareketlerine devam etmiş ve PKK terör örgütü olarak yeniden hayat bulmuştur. İki örgütün arasındaki tek fark ASALA'nın üç kıtada, PKK'nın ise yoğun olarak Anadolu içinde faaliyet göstermişlerdir.

Kaynaklar

Dergiler

AKÇORA, Ergün Öz: "Ermeni Terör Örgütlerinin Dünü Bugünü ve PKK Örgütü İle İşbirliği", *Azerbaycan Dergisi*, Sayı: 292, Ankara 1993.

_____ : "Fırat Havzasında Ermeni Propagandası ve Mektuplar", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 49, İstanbul 1987.

_____ : “Harput’ta 20. Yüzyıl Başlarına Kadar Türkler İle Ermeni Toplumunun Sosyo-Ekonomik Durumu ve Ermeni İsyancıları”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 58, İstanbul, Şubat-1989.

_____ : “Yaşayanların Dilinden ve Belgelerle Van ve Çevresindeki Ermenilerin Yaptığı Katliamlar”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, Sayı: 131, İstanbul, Nisan-2001.

Genelkurmay: *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı: 81, Belge: 129, Ankara 1981.

KÖNİ, Hasan: “Jeopolitik Oyunlar: Ermenistan, Türkiye ve Büyük Güçler”, *Tesam Akademi Dergisi - Turkish Journal of TESAM Academy*, Cilt: 2, Sayı: 1, Bursa 2015.

SONYEL, Salahi R.: “Yeni Belgelerin Işığında Ermeni Tehcirleri”, *Bellekten*, Sayı: 42, Ankara 1972.

Gazeteler

Cumhuriyet, Güneş, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Türkiye.

İnternet Siteleri

<http://ermeniasala.blogspot.com.tr/2014/12/asalann-farkli-isimler-kullanmas-asalann.html>

<http://www.Tarihiolaylar.com/ulkeler/ermenistan-105>, Erişim: 19 Mayıs 2017.

<http://www.cdi.org/terrorism/terrorist-groups.cfm> “Foreign Terrorist Groups”, (Erişim: 19 Şubat 2014).

<http://www.kononline.com/author/Prof-Dr-Nurullah-Aydin/108/PKK-ASALA-Ortakligi.html>, (Erişim: 30 Aralık 2017).

<http://www.kultur.gov.tr>

<http://www.turksam.org/tr/makale-detay/265-diasporanin-yetistirdigi-bir-ermeni-terorist-monte-melkonyan-i>

<https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Kevork%20Ajemian>

https://books.google.com.tr/books?id=c2KzBQAAQBAJ&pg=PT137&lp-g=PT137&dq=yenikomshian+ASALA&source=bl&ots=kavHNttOIK&sig=ovFGl-MNUdQ_zkWgePOy5E_YISbs&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjJndyk6LrYAhWJP-ZoKHSKcCaIQ6AEIU TAJ#v=onepage&q=yenikomshian%20ASALA&f=false

<https://otukendergi.com/karabag-goklerinde-bir-yildirim-ibad-huseynov-ile-soylesi-ali-osman-isik>

<https://pi71.wordpress.com/2007/07/06/ermenistan-sorununun-gelismesi-ile-iligili-kronoloji-1022-1998/>, (Erişim: 10 Haziran 2017).

https://www.revolvy.com/main/index.php?s=1981%20Turkish%20consulate%20attack%20in%20Paris&item_type=topic;http://armeniansa1915.blogspot.com.tr/2012/04/3348-asala-we-all-believed-in-one-idea.html

<https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Kevork%20Ajemian>

<https://www.turkishnews.com/tr/content/2008/06/23/turk-dusmani-er-meniler-ve-dostlari/>

Kitaplar

AKÇORA, Ergün Öz: *Van ve Çevresinde Ermeni İsyancıları (1896-1916)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, (Genişletilmiş İkinci Baskı), İstanbul 2007.

BAL, İdris - ÇUFALI, Mustafa: *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Lalezar Yayınları, Ankara 2006.

BUDAK, Nazım: *Varlığımızı Hedef Alan Tehdit (Bölücü Terör)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1994.

ÇİTLİOĞLU, Ercan: *Ölümcül Tahterevalli Ermeni ve Kürt Sorunu*, Destek Yayınları, Ankara 2007.

ÇİTLİOĞLU, Ercan: *Yedekteki Taşeron: ASALA-PKK*, Ümit Yayınları, Ankara 1998.

DEMİREL, Emin: *Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2005.

ERGİN, Muharrem: *Türkiye'yi Bu Güne Getiren Tarihi Seyir*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1986.

GÜRÜN, Kâmuran: *Ermeni Dosyası*, Remzi Kitabevi, Ankara 1983.

HOCALOĞLU, Mehmed: *Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler*, Er-Tu Matbaası, Anda Dağıtım, İstanbul 1976.

KANTARCI, Şenol. (Ed): *Ermeni Sorunu El Kitabı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2003.

KODAMAN, Bayram: *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987.

KÜÇÜK, Abdurrahman: *Ermeni Kilisesi ve Ermeniler*, Andaç Yayınları, Ankara 1997.

KÜÇÜK, Cevdet: *Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1986.

LAÇİNER, Sedat: *Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası*, USAK Yayınları, Ankara 2008.

PİRİM, Oktay - ÖRTÜLÜ, Süha: *PKK'nın 20 Yıllık Öyküsü*, Boyut Kitapları, 1. Baskı, İstanbul 1999.

SARAL, Hulki: *Ermeni Meselesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970.

SIRMA, Süreyya: *Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri*, Beyan Yayınları, İstanbul 1985.

SÜSLÜ, Azmi: *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 1990.

ŞİMŞİR, Bilal: *Şehit Diplomatlarımız*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000.

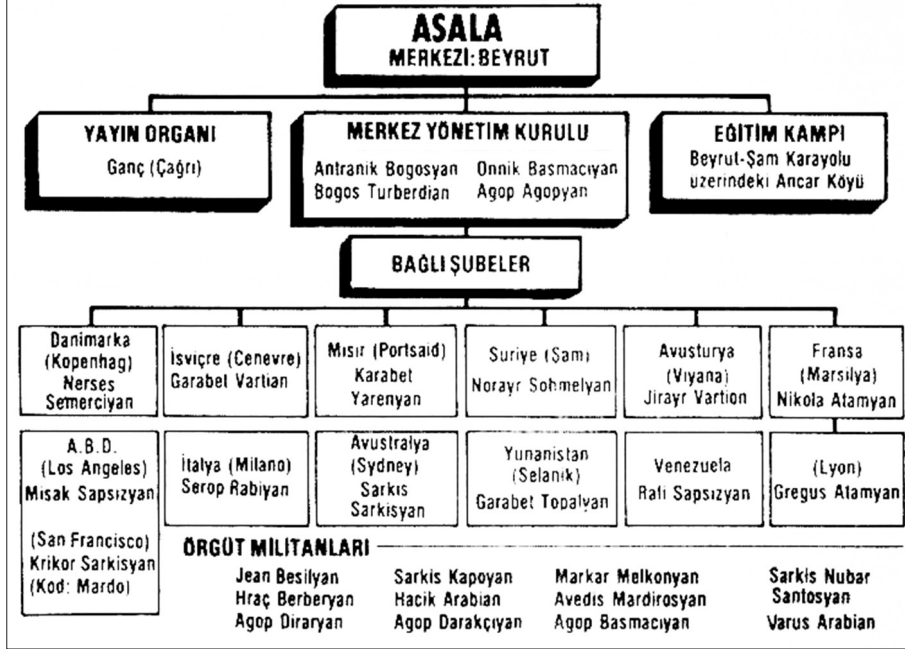
URAS, Esat: *Ermeni Meselesi, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Merkezi*, Osmanlı Arşivi, Yıldız Tasnifi, Cilt: 1.

Tezler

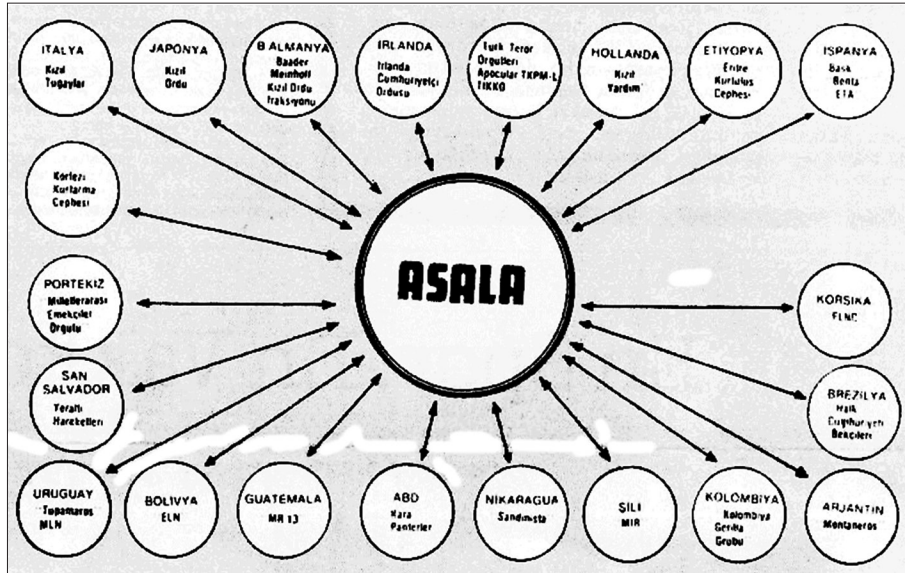
TUNÇER, Asil S.: *ABD'de Ermeni Diasporasının Çalışmaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006.

Ekler

ASALA-Beyrut Merkez Teşkilatı⁶³

ASALA ve bağlantılı terör örgütleri⁶⁴

⁶³ Tercüman, 25 Mayıs 1983 Çarşamba, s. 1.

⁶⁴ Tercüman, 25 Mayıs 1983 Çarşamba, s. 1.